STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifică a Universtității de Stat din Moldova, 2025, nr. 8(188)

CZU: 347.23:343.131.7:343.272 **https://doi.org/10.59295/sum8(188)2025_16**

ROLUL JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI LA INTERPRETAREA CONSTITUȚIEI: CAZUL PREZUMȚIEI DOBÂNDIRII LICITE A BUNURILOR

Gheorghe RENIȚĂ,
Universitatea de Stat din Moldova

Curtea Constituțională a Republicii Moldova fost sesizată de mai multe ori ca să interpreteze prevederea constituțională referitoare la prezumția dobândirii licite a bunurilor. La intervale diferite de timp, în fața Curții Constituționale se punea în esență aceeași problemă: dacă Constituția permite confiscarea civilă a bunurilor de la persoane care exercită funcţii publice sau dacă permite inversarea sarcinii probei privind originea bunurilor deținute de agenți publici. În acest sens, Curtea Constituțională a făcut adesea apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Însă, poziția Curții Constituționale nu a fost de fiecare dată aceeași. Mai întâi, Curtea Constituțională a dat un răspuns negativ la problema semnalată. Apoi, Curtea Constituțională și-a revăzut jurisprudența sa anterioară și a decis că în cazurile de confiscare a bunurilor este posibilă aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcţie de tipul procedurilor (penale sau non-penale). Această din urmă poziție a fost fundamentată prin prisma cazului Gogitidze şi alţii v. Georgia.

Cuvinte-cheie: bunuri, drept de proprietate, prezumția de nevinovăție, confiscare, sarcina probei.

THE ROLE OF THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE INTERPRETATION OF THE CONSTITUTION: THE CASE OF THE PRESUMPTION OF THE LICIT ACQUISITION OF PROPERTY

The Constitutional Court of the Republic of Moldova has been referred several times to interpret the constitutional provision on the presumption of lawful acquisition of assets. At different times, the Constitutional Court was faced with essentially the same issue: whether the Constitution allows for civil confiscation of assets from persons exercising public functions or whether it allows for the reversal of the burden of proof regarding the origin of assets held by public officials. In this regard, the Constitutional Court has often appealed to the case law of the European Court of Human Rights. However, the position of the Constitutional Court has not always been the same. First, the Constitutional Court gave a negative answer to the issue raised. Then, the Constitutional Court reviewed its previous jurisprudence and decided that in cases of confiscation of assets it is possible to apply different standards of proof, depending on the type of proceedings (criminal or non-criminal). This latter approach was substantiated in the light of the case of Gogitidze and Others v. Georgia.

Keywords: goods, property rights, presumption of innocence, confiscation, burden of proof.

Introducere

Una dintre atribuțiile/competențele Curții Constituționale rezidă în interpretarea Constituției (art. 135 alin. (1) lit. b) din Constituție). În acest sens, Curtea Constituțională face adesea apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare – *„Curtea Europeană”*).

Curtea Constituțională a recunoscut că principiile constituționale trebuie interpretate în concordanță cu standardele care pot fi deduse din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – „Convenția” sau „Convenția Europeană”), prin prisma jurisprudenţei Curţii Europene. Aceasta pentru că una dintre funcţiile Curţii Europene, interpretul autentic al Convenției Europene, constă în stabilirea unui nivel minim de protecție a drepturilor fundamentale care trebuie garantat în toate statele membre ale Convenţiei. Curtea Europeană a explicat consecințele acestei funcţii în hotărârea *Soering v. Regatul Unit*: obiectul şi scopul Convenției, ca instrument pentru protecția ființelor umane, reclamă ca prevederile sale să fie interpretate şi aplicate astfel încât să-i facă garanțiile practice şi efective. Mai mult, orice interpretare a drepturilor şi a libertăţilor garantate trebuie să fie conformă cu „spiritul general al Convenției, ca instrument conceput să mențină şi să promoveze idealurile şi valorile unei societăți democratice” [1].

Raționamentele Curţii Europene se bucură de autoritatea de lucru interpretat pentru Curtea Constituțională. Chiar Curtea Europeană le cere autorităţilor naţionale să se asigure că legislaţia naţională este conformă cu Convenţia. Acest fapt pune în sarcina autorităţilor statale obligația de a asigura efectul deplin al standardelor Convenției, în conformitate cu ordinea lor constituțională şi având în vedere principiul certitudinii juridice, așa cum sunt interpretate standardele de către Curtea Europeană [2].

După aceste precizări introductive, în prezentul studiu ne propunem să estimăm rolul jurisprudenței Curții Europene la interpretarea de către Curtea Constituțională a prevederilor din Constituție referitoare la prezumția dobândirii licite a bunurilor.

Rezultate și discuții

Constituția garantează la art. 46 dreptul la proprietate. Alin. (3) al acestui articol prevede că „*Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă*.”

În 2006 Curtea Constituțională a avut ocazia de a se pronunța pe marginea acestei norme constituționale. Mai exact, Guvernul a cerut Curții Constituționale să avizeze un proiect de lege constituțională pentru excluderea propoziției „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alineatul (3) articolul 46 din Constituţie. Cu votul a patru judecători (din șase), Curtea Constituțională a dat aviz pozitiv, precizând că proiectul de lege în discuție nu contravine dispoziţiilor constituţionale ale art. 142 alin. (2) (care stabilește limitele revizuirii Constituției, i.e., „nicio revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor sau a garanţiilor acestora”) şi poate fi prezentat Parlamentului [3].

Curtea a disipat „orice suspiciuni cu privire la încălcarea dreptului de proprietate, proclamat şi garantat de alineatul (1) şi consolidat de alineatele care-l succedă ale art. 46 din Constituţie, precum şi de art. 126-128 din Constituţie, şi a principiului prezumţiei nevinovăţiei, consfinţit de art. 21 din Constituţie, deoarece confiscarea se poate dispune doar prin hotărâre judecătorească, în condiţiile legii şi doar după dovedirea caracterului ilicit al bunurilor titularului inculpat al acestora” [4]. Curtea a apreciat că „statul poate reglementa proceduri, prin care persoana inculpată să fie obligată să probeze caracterul licit al averii sale. Or, imposibilitatea probării caracterului licit al averii prezumă caracterul ilicit al dobândirii acesteia şi tendinţa persoanei de a se eschiva de la îndeplinirea obligaţiilor fiscale faţă de societate sau de la răspundere administrativă ori penală. Implementarea acestei proceduri derivă şi din necesitatea statului de a combate criminalitatea transnaţională organizată. Prin Legea nr. 15-XV din 17 februarie 2005 Republica Moldova a aderat la Convenţia Organizaţiei Naţiunilor Unite împotriva criminalităţii transnaţionale organizate, adoptată la 15 decembrie 2000. Astfel, conform acestei Convenţii (i.e., art. 12 alin. (7)), statele părţi pot avea în vedere să ceară ca autorul unei infracţiuni să stabilească originea licită a produsului prezumat al infracţiunii sau a altor bunuri care pot face obiectul unei confiscări, în măsura în care această exigenţă este conformă principiilor dreptului lor intern şi naturii procedurii judiciare şi altor proceduri” [5].

Doi judecători ai Curți Constituționale nu au fost de acord cu această abordare. Potrivit opiniei separate formulate de un judecător, „proiectul de lege propus de Guvern induce ideea periculoasă că bunurile, dobândirea legală a cărora nu poate fi dovedită, sunt susceptibile de confiscare, ceea ce este inadmisibil, deoarece astfel se deschide teren pentru interpretarea neuniformă a legislaţiei” [6]. Un alt judecător a considerat, în opinia sa separată, „inadmisibilă excluderea normei constituţionale „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alin. (3) art. 46 pentru motivul că o garanţie constituţională, deja instituită, nu poate fi exclusă decât în cazuri excepţionale şi absolut necesare într-o societate democratică. Curtea Constituţională a expus o astfel de concluzie (...). Excluderea normei cuprinse în alin. (3) art. 46 din Constituţie poate conduce la dezechilibrarea mecanismului actual de protecţie a dreptului de proprietate şi a garanţiilor de exercitare a acestuia. Astfel, operarea acestei modificări în Constituţie poate da naştere la aplicarea selectivă de către instituţiile publice a confiscării civile, fapt ce se poate solda cu abuzuri din partea reprezentanţilor statului în raport cu persoana” [7].

Este de remarcat că proiectul de lege în discuție (privind excluderea prezumției caracterului licit al dobândirii bunurilor) nu a fost adoptat de către Parlament.

Pentru majoritatea judecătorilor Curții Constituționale a avut o pondere mare prevederile art. 12 alin. (7) din Convenţia Organizaţiei Naţiunilor Unite împotriva criminalităţii transnaţionale organizate (citate mai

sus). Dar articolul vizat instituie și o rezervă/condiție – „în măsura în care această exigenţă (i.e., de a cere ca autorul unei infracţiuni să stabilească originea licită a produsului prezumat al infracţiunii sau a altor bunuri care pot face obiectul unei confiscări) este conformă principiilor dreptului lor intern şi naturii procedurii judiciare şi altor proceduri". Dincolo de aceasta, nici în Avizul Curții Constituționale, nici în opiniile separate nu s-a făcut vreo analiză/trimitere la jurisprudența Curții Europene.

În schimb, jurisprudența Curții Europene a avut un rol central în contextul unei sesizări din 2011, formulate de Ministrul Justiției, privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie. Autorul sesizării a solicitat Curţii Constituţionale ca, prin interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie, să se explice dacă:

„a) Protejează această normă în egală măsură proprietatea funcţionarilor publici care sunt obligaţi prin normele constituţionale să exercite cu bună-credinţă obligaţiile ce le revin şi prezumă această normă caracterul licit al averii dobândite de ei în perioada în care au exercitat o funcţie în serviciul public în acelaşi volum şi în aceleaşi condiţii ca şi pentru alte categorii de cetăţeni?

b) Pe care principii ar trebui să se bazeze stabilirea exigenţelor pentru funcţionarii publici care trebuie să demonstreze caracterul licit al dobândirii averii în perioada exercitării unor funcţii în serviciul public, ca să nu fie încălcate prevederile Constituţiei?

c) Care este coraportul dintre norma alineatului (3) al articolului 46 (Caracterul licit al dobândirii se prezumă) şi alineatul (1) al articolului 127 (Statul ocroteşte proprietatea), ţinând cont de faptul că statul trebuie să ocrotească nu doar proprietatea privată, dar şi proprietatea publică, iar pentru aceasta statul trebuie să dispună de instrumentele corespunzătoare?

d) Cât de compatibile sunt alineatul (3) al articolului 46 (Caracterul licit al dobândirii se prezumă) şi alineatul (2) al articolului 54 din Constituţie, ţinând cont de faptul că criminalitatea organizată şi corupţia reprezintă o ameninţare pentru un stat democratic, afectează securitatea naţională, subminează bunăstarea economică a ţării şi ordinea publică şi aduc atingeri drepturilor şi libertăţilor altor persoane?

e) Permite oare prevederea alineatului (3) din articolul 46 (Caracterul licit al dobândirii se prezumă) respectarea şi executarea eficientă a angajamentelor asumate de către Republica Moldova la ratificarea Convenţiei Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea şi confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracţională şi finanţarea terorismului?".

Autorul sesizării a făcut trimitere la raționamentele din Avizul Curții Constituționale din 2006 (menționat mai sus), precizând că prezumţia caracterului licit al dobândirii averii nu reprezintă un drept absolut, care nu ar admite nici o derogare de la norma generală. Potrivit autorului sesizării, poziţia sa ar fi susţinută şi prin jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului, în particular prin hotărârile *Lingens v. Austria* şi *Phillips v. Marea Britanie*. Prin analogie cu jurisprudenţa Curții Europene privind libertatea de exprimare, garantată de articolul 10 din Convenţia Europeană, prin care Curtea Europeană a statuat că în cazul politicienilor cerinţele de protecţie a reputaţiei ar trebui să fie ponderate în raport cu interesele discuţiei publice a chestiunilor politice (*Lingens v. Austria*), autorul sesizării sugerează că norma constituţională urmează să se aplice în mod diferit şi să garanteze un nivel de protecţie diferit în funcţie de subiectul faţă de care ea se aplică. În acelaşi context, autorul sesizării a făcut referire la jurisprudenţa Curții Europene privind principiul prezumţiei nevinovăţiei şi inversarea sarcinii probei (*Phillips v. Marea Britanie*) [8].

La rândul său, Curtea Constituțională a observat că „demersul autorului sesizării urmăreşte răsturnarea sarcinii probei privind caracterul licit al averii în cazul funcţionarilor publici şi al altor persoane salarizate de la bugetul de stat, preconizându-se ca averea acestora, a cărei dobândire licită nu poate fi dovedită, să fie confiscată. Pe cale de consecinţă, ar rezulta că averea unui funcţionar public sau a altei persoane salarizate de la bugetul de stat ar fi prezumată ca fiind dobândită ilicit, până la dovada contrarie făcută de titularul ei, scutind astfel statul, în persoana procurorului, de obligaţia de a proba ilegalitatea veniturilor obţinute" [9].

Curtea Constituțională a considerat irelevant argumentul autorului sesizării că poziţia sa ar fi fost tangenţial confirmată prin Avizul Curţii Constituţionale nr. 1 din 25 aprilie 2006 asupra proiectului de lege privind excluderea propoziţiei „Caracterul licit al dobândirii se prezumă" din alineatul (3) al articolului 46 din Constituţia Republicii Moldova, deoarece acesta presupunea o operaţiune juridică diferită – revizuirea Constituţiei. În acest sens, Curtea a observat că „din textul Constituţiei nu rezultă posibilitatea derogării în cazul funcţionarilor publici sau al altor persoane salarizate de la bugetul de stat de la prezumţia caracterului

licit al dobândirii proprietăţii. O dovadă în acest sens este faptul că, dacă în alte cazuri Constituţia utilizează expresii „cu excepţiile stabilite de lege”/„excepţie (...) în modul stabilit de lege/cu excepţia (...)/ decât în cazurile prevăzute de lege” (a se vedea articolele 19, 38, 51, 58, 70, 72, 85, 116, 125, 139 din Constituţie), în acest caz Constituţia utilizează indicativul „se prezumă”, fără a prevedea excepţii sau, cel puţin, posibilitatea legiuitorului de a reglementa asemenea situaţii prin anumite prevederi speciale, inclusiv de exceptare. Redacţia articolului 46 indică clar voinţa legiuitorului constituant de a aplica această garanţie constituţională inclusiv funcţionarilor publici şi altor persoane salarizate de la bugetul de stat. Prin urmare, demersul autorului sesizării vizează o completare voalată a Constituţiei, ceea ce este inadmisibil din punct de vedere juridic. Principiul prezumţiei caracterului licit al dobândirii proprietăţii este o normă de substanţă, care nu poate fi atinsă şi schimbată printr-o interpretare. Nici interpretarea textuală, nici cea funcţională nu permite Curţii să prevadă un text care lipseşte în Constituţie. Prin urmare, demersul autorului sesizării nu numai că este lipsit de fundament constituţional, ci contravine textului şi spiritului Constituţiei” [10].

Referitor la jurisprudența Curții Europene, Curtea Constituțională a observat că, din cele consemnate în cauza *Phillips v. Marea Britanie*, invocată de autorul sesizării, răsturnarea sarcinii probei nu presupune în mod obligatoriu probarea legalităţii acţiunilor desfăşurate, ci probarea neimplicării în activitatea infracţională corespunzătoare. Mai mult, hotărârea *Lingens v. Austria*, invocată de autorul sesizării în sprijinul demersului de răsturnare a probei în cazul averii funcţionarilor publici, sau al altor persoane salarizate de la bugetul de stat nu are nimic în comun cu dreptul la protecţia proprietăţii, care face obiectul sesizării, deoarece se referă exclusiv la libertatea de exprimare, prin prisma rolului sine qua non de „câine de gardă” al presei în asigurarea unei democraţii pluraliste şi gradului mai înalt de toleranţă pe care trebuie să îl manifeste politicienii în virtutea expunerii lor publice. Libertatea de exprimare, alături de dreptul la respectarea vieţii private şi de familie, libertatea de gândire, conştiinţă şi religie şi libertatea de asociere, face parte din blocul drepturilor ce semnifică respectul social datorat individului şi are astfel un obiect de protecţie diferit de cel al dreptului de proprietate [11].

După ce a efectuat o sinteză o jurisprudenței Curții Europene referitoare la confiscarea bunurilor, Curtea Constituțională a subliniat că la § 23 din hotărârea sa (nr. 21/2011), cu privire la prezumţia caracterului licit al averii că: „Această prezumţie, asigurând securitatea juridică şi legalitatea proprietăţii persoanei, presupune responsabilitatea statului, în special a procurorului, de a prezenta probe care ar demonstra că proprietatea a fost dobândită ilegal”. Altfel spus, Curtea a făcut dependentă orice procedură de confiscare de existenţa unui proces penal. Ulterior, la § 25, Curtea a legat „indisolubil” prezumţia caracterului licit al proprietăţii cu prezumţia nevinovăţiei, sugerând aplicarea standardului de probare aplicabil în procesele penale, cu garanţiile aferente (*e.g.* dreptul persoanei de a nu se autoincrimina). La § 28, Curtea a reţinut că sarcina probei în cazul funcţionarilor publici şi al altor persoane salarizate de la bugetul de stat cărora li se impută îmbogăţirea ilicită nu poate fi răsturnată. Altfel, afirmă Curtea, ar fi încălcat articolul 21 din Constituţie, care garantează prezumţia nevinovăţiei (§ 35). Permiterea răsturnării sarcinii probei în cazul funcţionarilor publici cărora li se impută dobândirea ilicită a averii ar induce o discriminare în raport cu alte categorii de cetăţeni (§ 38). De asemenea, răsturnarea sarcinii probei în cazul funcţionarilor publicii sau al altor persoane salarizate de la bugetul de stat şi confiscarea averii lor nu ar avea o bază în textul articolului 46 alin. (3) din Constituţie (§ 59). La § 29, Curtea a conchis că confiscarea poate fi dispusă numai după ce autorităţile statului demonstrează dobândirea unor bunuri în mod ilicit de o persoană. La § 32, Curtea a subliniat că măsura confiscării este reglementată constituţional doar în cazul săvârşirii unor infracţiuni sau contravenţii. În fine, la § 67 şi în primul punct al dispozitivului Hotărârii în discuţie (nr. 21/2011), Curtea a reţinut că „în sensul alineatului (3) al articolului 46 din Constituţie, principiul constituţional al prezumţiei dobândirii licite a averii instituie o protecţie generală ce se aplică tuturor persoanelor, inclusiv, în egală măsură şi în acelaşi volum, funcţionarilor publici şi altor persoane salarizate de la bugetul de stat” [12].

Aceste raționamente au fost valorificate de către Curtea Constituțională și în contextul pronunțării Hotărârii nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind control de constituţionalitate al unor prevederi din Codul penal şi din Codul de procedură penală, referitoare la confiscarea extinsă şi la îmbogăţirea ilicită [13]. În această hotărâre [14], Curtea a mai subliniat că sarcina probei urmează a fi atribuită exclusiv organelor statului (§ 45) și, totodată, a reiterat că prezumţia dobândirii licite a bunurilor este o aplicație a principiului prezumţiei

nevinovăţiei (§ 50). Și în această hotărâre Curtea Constituțională a făcut trimitere la jurisprudența Curții Europene.

În 2021, un grup de deputați au cerut Curții Constituționale avizarea unui proiect de lege pentru modificarea (completarea) articolului 46 alin. (3) din Constituţie. Prin acest proiect de lege, se dorea ca articolul 46 alin. (3) teza a II-a din Constituţie să aibă următorul conținut: „Caracterul licit al dobândirii se prezumă, cu excepţia averii persoanelor care exercită funcţii publice". Autorii sesizării au menţionat că prezumţia caracterului licit al dobândirii averii, stabilită de articolul 46 alin. (3) din Constituţie, este interpretată într-un sens care împiedică lupta împotriva corupţiei şi eludează mecanismul de confiscare a averii nejustificate (*i.e*., este vorba despre o confiscare civilă, care poate opera prin hotărâre judecătorească, hotărâre pronunțată la cererea Autorității Naționale de Integritate). Cu privire la persoanele care nu exercită funcţii publice, autorii sesizării au apreciat că este necesară menţinerea prezumţiei caracterului licit al dobândirii bunurilor pentru a evita eventualele persecuţii din partea autorităţilor de investigaţie sau plasarea proprietarilor într-o situaţie de insecuritate juridică. În cazul persoanelor care exercită funcţii publice, autorii sesizării au menţionat că prezumţia caracterului licit al dobândirii bunurilor trebuie restrânsă, dat fiind faptul că aceştia activează într-un domeniu specific în care trebuie să dea dovadă de responsabilitate şi integritate. Autorii sesizării au notat că instituţia confiscării averii nejustificate a funcţionarilor publici poate fi considerată o problemă, având în vedere interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie dată de Curtea Constituţională prin Hotărârile nr. 21/2011 şi nr. 6/2015. Potrivit autorilor sesizării, „pentru a face mai eficient mecanismul de confiscare a averii nejustificate, este necesar ca sarcina probei să fie repartizată între autorităţile de investigaţie şi persoana care exercită o funcţie publică a cărei avere este cercetată. Autorii sesizării notează că din momentul în care autorităţile de investigaţie prezintă probe care arată un dezechilibru dintre mărimea veniturilor şi valoarea bunurilor dobândite din care rezultă existenţa unei averi nejustificate, persoana supusă controlului va trebui să demonstreze caracterul licit al dobândirii averii respective. În cazul în care persoana supusă controlului nu poate demonstra legalitatea dobândirii averii, autorităţile judiciare vor putea dispune confiscarea ei" [15].

Un judecător al Curții Constituționale a subliniat că la elaborarea proiectului de aviz a fost necesară cercetarea jurisprudenţei relevante a Curţii Constituţionale şi a celei a Curţii Europene. În acest sens, judecătorul a identificat considerente din Hotărârile nr. 21/2011 şi nr. 6/2015 contrare cu jurisprudenţa Curţii Europene (mai exact, hotărârea Curţii Europene în cauza *Gogitidze şi alţii v. Georgia* din 12 mai 2015). În consecință, judecătorul a formulat o cerere de revizuire parţială a Hotărârilor Curţii Constituţionale în discuție.

Corespunzător, prin Hotărârea nr. 7 din 10 martie 2022 Curtea Constituțională a admis această cerere. Ea a decis că punctul 1 din dispozitivul Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 21/2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie va avea următorul cuprins:

„În sensul alineatului (3) al articolului 46 din Constituţie, principiul constituţional al prezumţiei dobândirii licite a averii permite aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcţie de caracterul procedurilor de confiscare a pretinsei averi ilicite."

De asemenea, Curtea a exclus o serie de considerente din Hotărârea sa nr. 21/2011, în special, cele citate mai sus, și, corelativ, a modificat/adăugat următoarele raționamente:

– confiscarea proprietăţii dobândite în mod ilicit şi a averii nejustificate a persoanelor acuzate de comiterea unor infracţiuni grave în timpul ocupării funcţiei publice şi a membrilor familiei lor şi a rudelor/persoanelor apropiate poate avea loc şi în contextul unor proceduri civile, al căror scop este să prevină îmbogăţirea nejustificată prin corupţia ca atare, trimiţând un semnal clar oficialilor publici implicaţi în acte de corupţie sau care doresc să se implice că actele lor ilegale, care, deşi au trecut nesancţionate de sistemul de justiţie penală, nu le vor procura un avantaj pecuniar pentru ei sau pentru familiile lor (§ 59);

– există standarde juridice europene şi chiar universale comune care încurajează confiscarea bunurilor legate de infracţiuni grave, cum ar fi corupţia, spălarea de bani, infracţiunile legate de droguri ş.a., fără o condamnare penală prealabilă. Mai mult, sarcina probării originii licite a bunurilor despre care se presupune că au fost dobândite în mod ilicit poate fi transferată în mod legitim asupra pârâţilor în cadrul unor proceduri non-penale de confiscare, inclusiv în cadrul unor proceduri civile *in rem*. Măsura confiscării

poate fi aplicată nu doar în cazul produselor directe ale unei infracţiuni, ci şi în cazul bunurilor, inclusiv al oricărui venit sau al altor beneficii indirecte, obţinute prin convertirea ori transformarea produselor directe ale infracţiunii sau prin amestecul acestora cu alte bunuri, eventual legale. Măsura confiscării nu poate fi aplicată doar în cazul persoanelor bănuite direct de comiterea infracţiunilor, ci şi în cazul terţilor care au dobândit un drept de proprietate fără buna-credinţă cerută, prin disimularea rolului lor ilicit la acumularea averii în cauză (§ 59[1]);

– măsura confiscării este proporţională chiar în lipsa unei condamnări care să stabilească vinovăţia persoanelor învinuite. Este legitim pentru autorităţile relevante să emită ordine de confiscare pe baza unei preponderenţe a probelor care să sugereze că veniturile legale ale persoanelor vizate nu puteau fi suficiente pentru ca acestea să dobândească bunurile în cauză (§ 59[2]);

– atunci când un ordin de confiscare este o consecinţă a unor proceduri civile *in rem* legate de produsele infracţiunilor derivate din infracţiuni grave, Curtea Europeană nu a pretins probarea „dincolo de orice dubiu rezonabil” a originii ilicite a bunurilor în cadrul unor astfel de proceduri. În schimb, s-a considerat că probarea potrivit balanţei probabilităţilor ori o probabilitate înaltă a originii ilicite, combinată cu incapacitatea proprietarului de a proba contrariul, era suficientă în sensul testului proporţionalităţii impus de articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenţie, care garantează dreptul de proprietate. În plus, autorităţilor naţionale li s-a acordat o marjă de manevră conform Convenţiei pentru a aplica măsura confiscării nu doar persoanelor învinuite direct de comiterea unor infracţiuni, dar şi membrilor de familie ai acestora şi altor rude/persoane apropiate despre care se presupunea că deţineau ori administrau neformal bunurile dobândite ilicit în numele persoanelor bănuite de infracţiuni sau care, în alt mod, nu dispuneau de statutul de bună-credinţă necesar (§ 59[3])

– confiscarea bunurilor dispusă în rezultatul unei proceduri civile *in rem*, care nu implică stabilirea unei acuzaţii penale, nu are un caracter punitiv, ci unul preventiv şi/sau compensatoriu şi, astfel, nu poate determina aplicarea prezumţiei nevinovăţiei (§ 67).

Corelativ, Curtea a exclus unele considerente din Hotărârea sa nr. 6/2015, iar pe altele le-a modificat (așa cum le-a redat și în Hotărârea sa nr. 21/2011), *e.g.*: (i) principiul constituţional al prezumţiei dobândirii licite a averii permite aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcţie de caracterul procedurilor de confiscare a averii pretins ilicite; (ii) sarcina probării originii licite a bunurilor despre care se presupune că au fost dobândite în mod ilicit poate fi transferată în mod legitim asupra pârâţilor în cadrul unor proceduri non-penale de confiscare, inclusiv în cadrul unor proceduri civile *in rem* [16].

Această schimbare de optică a fost generată de hotărârea Curţii Europene în cauza *Gogitidze şi alţii v. Georgia*[1]. Astfel, Curtea Constituțională a transpus în jurisprudența sa privind prezumția dobândirii licite a bunurilor raționamentele Curții Europene (i.e., §§ 102, 105, 107 și 126 din *Gogitidze şi alţii v. Georgia*).

La cinci zile distanță după pronunțarea Hotărârii nr. 7/2022 (prin care Curtea a revizuit Hotărârile nr. 21/2011 și nr. 6/2015), Curtea Constituțională a decis, în Avizul nr. 1 din 15 martie 2022, că inițiativa de revizuire a Constituţiei Republicii Moldova (prin care se preconiza ca articolul 46 alin. (3) teza a II-a din Constituţie să aibă următorul conținut: „Caracterul licit al dobândirii se prezumă, cu excepţia averii persoa-

1. Notă: situaţia de fapt avută în vedere de Curtea Europeană în cauza Gogitidze este următoarea: În 2004, primul reclamant, fost viceministru în guvernul Regiunii Autonome Adjaria şi, ulterior, Preşedinte al Curţii de Audit, a fost acuzat de abuz de autoritate şi de extorcare. Procuratura Regiunii Autonome Adjaria a iniţiat proceduri împotriva sa şi a celorlalţi reclamanţi, care erau rude apropiate ale primului reclamant, pentru dobândirea de bunuri ilicită şi inexplicabilă. În septembrie 2004, Curtea Supremă din Adjaria a dispus confiscarea a şase proprietăţi. În ianuarie 2005, ca urmare a unui apel formulat de toţi cei patru reclamanţi, Curtea Supremă a Georgiei a anulat confiscarea uneia dintre proprietăţi şi a menţinut celelalte ordine de confiscare. Primul reclamant a contestat la Curtea Constituţională prevederile care guvernau procedura confiscării cu caracter administrativ. Respingând cererea, Curtea Constituţională a observat că prevederile legale relevante, care au fost adoptate în februarie 2004, urmăreau realizarea interesului public al intensificării luptei împotriva corupţiei. Apud: §§ 830-31 din Hotărârea Curţii Constituționale nr. 7 din 10 martie 2022 privind revizuirea Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie şi a Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi din Codul de procedură penală (cererea nr. 28 din 22 februarie 2022). În: Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 88-95/45 din 1 aprilie 2022.

nelor care exercită funcţii publice") nu corespunde limitelor materiale de revizuire stabilite de articolul 142 alin. (2) (care prevede, între altele, că „este interzisă revizuirea care are ca rezultat suprimarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor sau a garanţiilor acestora") din Constituţie şi nu poate fi înaintat Parlamentului spre examinare [17].

Sub acest aspect, Curtea Constituțională a observă că, deşi autorii proiectului de modificare a Constituţiei urmăresc ca noile dispoziţii să faciliteze repartizarea sarcinii probei, în contextul unor cauze privind confiscarea averii nejustificate, între autorităţile statului şi persoanele despre a căror avere se susţine că are un caracter ilicit, textul propus pentru modificarea Constituţiei elimină orice posibilitate de repartizare a probei în cazul persoanelor care exercită funcţii publice [18].

Potrivit Curții Constituționale, „formularea „cu excepţia averii persoanelor care exercită funcţii publice" induce ideea caracterului ilicit al averii acestor persoane, care se prezumă. Această formulare contravine condiţiei impuse, în prezent, de articolul 46 alin. (3) din Constituţie, potrivit căreia cel care face o afirmaţie (*i.e.* autorităţile statului) trebuie să o dovedească (cu un standard de probare mai ridicat sau mai redus). Formularea în discuţie elimină necesitatea vreunui standard de probă din cele pe care le admite, în prezent, articolul 46 alin. (3) din Constituţie, indiferent dacă se desfăşoară proceduri penale sau proceduri non-penale. În contextul unor eventuale litigii privind confiscarea averii unei persoane care exercită funcţii publice, formularea propusă va permite ca autorităţile publice să facă doar afirmaţii, fără să le dovedească, şi va plasa persoanele care exercită funcţii publice într-un dezechilibru faţă de autorităţile statale. Astfel, ea constituie o suprimare a dreptului de proprietate" [19].

Curtea Constituțională a subliniat că textul actual al articolului 46 alin. (3) din Constituţie nu reprezintă un impediment pentru aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcţie de tipul procedurilor (penale sau non-penale), pentru implementarea obiectivului urmărit de autorii proiectului de modificare a Constituţiei. Ca în orice altă politică publică esenţială pentru societate, sunt necesare mecanisme juridice clare, bunăcredinţă şi o înaltă pregătire profesională a agenţilor publici, pentru evitarea oricărui arbitrariu [20].

Prin urmare, chiar dacă Curtea a avizat negativ proiectul de lege de modificare a articolului 46 alin. (3) din Constituţie, ea a stabilit că această normă constituțională nu reprezintă un impediment pentru aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcţie de tipul procedurilor (penale sau non-penale). Altfel spus, Curtea a soluționat problema semnalată de autorii sesizării, fără ca să fie necesară modificarea Constituției, ci printr-o interpretare a acesteia.

Concluzii

Jurisprudența Curții Constituționale referitoare la interpretarea prevederii din Constituție privind prezumția dobândirii licite a bunurilor (art. 46 alin. (3) teza a II-a) a oscilat. În 2006, Curtea a dat aviz pozitiv Parlamentului ca să excludă această prevedere din Constituție (Avizul nr. 1/2006). Însă, acest lucru nu s-a întâmplat, întrucât proiectul de lege corespunzător nu a fost votat. Cu această ocazie, Curtea Constituțională nu a făcut vreo trimitere la jurisprudența Curții Europene.

Din 2011 lucrurile au luat o altă întorsătură. După o sinteză a unor cauze judecate de Curtea Europeană, se pare că instanța de contencios constituțional a privit prezumția dobândirii licite a bunurilor ca pe un obstacol pentru a institui confiscarea civilă sau pentru ca statul să se abată, în cazurile de confiscare, de la standardul de probă din materie penală – „dincolo de orice dubiu rezonabil" (Hotărârile nr. 21/2011 şi nr. 6/2015).

Apoi, în 2022 această concepție a fost schimbată (Hotărârea nr. 7/2022). Curtea a conchis că textul actual al articolului 46 alin. (3) din Constituţie nu reprezintă un impediment pentru aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcţie de tipul procedurilor (penale sau non-penale). Această rocadă a fost fundamentată prin prisma jurisprudenței Curții Europene, mai exact, hotărârea Curţii Europene în cauza *Gogitidze şi alţii v. Georgia* din 12 mai 2015. În aceste condiții, tot în 2022 Curtea Constituțională a avizat negativ inițiativa legislativă de a reda articolul 46 alin. (3) teza a II-a din Constituţie în felul următor: „Caracterul licit al dobândirii se prezumă, cu excepţia averii persoanelor care exercită funcţii publice." Aceasta deoarece inițiativa în discuție ar fi avut ca efect o suprimare a dreptului de proprietate (Avizul nr. 1/2022).

Așadar, jurisprudența Curții Europene a avut, pentru Curtea Constituțională, o pondere mare (un rol

decisiv) în contextul interpretării prevederii constituționale referitoare la prezumția dobândirii licite a bunurilor (și nu doar în această situație). Jurisprudența Curții Europene a servit ca bază pentru revizuirea poziției anterioare a Curții Constituționale.

Referințe bibliografice:

1. A se vedea § 52 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 8 august 2023 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din Legea cu privire la secretul de stat nr. 245 din 27 noiembrie 2008 şi a unor prevederi din Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităţilor publice şi al altor persoane juridice, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr. 1176 din 22 decembrie 2010 (garanțiile refuzului de acordare a dreptului de acces la secretul de stat) (sesizarea nr. 109g/2022). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 347-350/125 din 14 septembrie 2023.
2. *Ibidem*, § 53.
3. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 25 aprilie 2006 asupra proiectului de lege pentru excluderea propoziției „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alineatul (3) articolul 46 din Constituţia Republicii Moldova. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 70-72/8 din 5 mai 2006.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. Opinia separată a dlui judecător Mircea Iuga la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 25 aprilie 2006 asupra proiectului de lege pentru excluderea propoziției „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alineatul (3) articolul 46 din Constituţia Republicii Moldova. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 70-72/8 din 5 mai 2006.
7. Opinia separată a dlui judecător Victor Puşcaș la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 25 aprilie 2006 asupra proiectului de lege pentru excluderea propoziției „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alineatul (3) articolul 46 din Constituţia Republicii Moldova. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 70-72/8 din 5 mai 2006.
8. A se vedea § 16-20 din Hotărârea nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie (Sesizarea nr. 17b/2011). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 187-191/29 din 4 noiembrie 2011.
9. *Ibidem*, § 33.
10. *Ibidem*, § 63-64.
11. *Ibidem*, §§ 52-53.
12. *Apud:* §§ 17-24 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 10 martie 2022 privind revizuirea Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie şi a Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind controlul constituţionalităţii al unor prevederi din Codul penal şi din Codul de procedură penală (cererea nr. 28 din 22 februarie 2022). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 88-95/45 din 1 aprilie 2022.
13. Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi Codul de procedură penală (confiscarea extinsă şi îmbogăţirea ilicită) (Sesizarea nr. 60a/2014). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 115-123/10 din 15 mai 2015.
14. *Apud:* §§ 26-29 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 10 martie 2022 privind revizuirea Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie şi a Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi din Codul de procedură penală (cererea nr. 28 din 22 februarie 2022). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 88-95/45 din 1 aprilie 2022.
15. A se vedea §§ 5-8 din Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 martie 2022 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 46 din Constituţie (prezumţia dobândirii licite a bunurilor de către persoanele care exercită funcţii publice) (sesizarea nr. 249c/2021). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 88-95/48 din 1 aprilie 2022.
16. A se vedea § 44 și § 48 Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi Codul de procedură penală (confiscarea extinsă şi îmbogăţirea ilicită) (Sesizarea nr. 60a/2014). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 115-123/10 din 15 mai 2015.

17. Avizul nr. 1 din 15 martie 2022 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 46 din Constituţie (prezumţia dobândirii licite a bunurilor de către persoanele care exercită funcţii publice) (sesizarea nr.249c/2021). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 88-95/48 din 1 aprilie 2022.
18. *Ibidem*, § 34.
19. *Ibidem*, § 35.
20. *Ibidem*, § 36-37.

N. B:. *Acest articol are la bază comunicatul elaborat pentru Conferința științifică națională cu participare internațională „Survivanța tradiției constituționale în tiparele constituționalismului european” din 28 martie 2025, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept.*

Date despre autor:
***Gheorghe RENIȚĂ*,** doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 0000-0003-2722-009X
E-mail: gheorghe.renita@usm.md

Prezentat: 01.10.2025